

Україна віддала останню шану Ігореві Качуровському

Олена О'ЛІР

Продовжуючи тему, порушену у статті «Ігор Качуровський спочив у Крутах» («Літературна Україна» від 28 листопада), спробую доповнити розповідь про поховання мюнхенського неокласика на рідній землі як ще один очевидець події, а також спираючись на аудіозаписи, ласкаво надані мені журналісткою радіо «Культура» Світланною Свиридко.

Подія справді безпрецедентна: Ігор Качуровський — єдиний з діаспорного крила нашої літератури, хто висловив останню волю бути похованим в Україні. Та й далеко не всім судилося дожити до Незалежності. Багато хто з письменників-діаспорян знайшов останній спочинок у Саут-Бавнд-Бруку, Торонто, Празі, тому ж таки Мюнхені... Лише прах Михайла Ореста, який помер в Ангсбурзі 1963 року, був перевезений до Києва через понад 30 років після смерті поета і перепохований на Байковому кладовищі, в надгробку його брата Дмитра Зерова. До речі, Орест, як відомо, — літературний учитель Качуровського.

Під час інтерв'ю, записаного 1998 року в київській студії радіо «Свобода» (а Качуровський, живучи в Мюнхені, віддав праці на «Свободі» два десятки літ), Ігоря Васильовича запитали:

— Чи існує такий термін — «людина світу» — і чи почитаєте Ви себе людиною світу, чи Ви все-таки українець? Чи німець? Чи аргентинець?

— Він відповідає:

— Насамперед я почував себе все-таки українцем, а на другому місці — аргентинцем. Людиною світу я почував себе, коли десь блукаю по музеях, старих замках, палацах — я належу тоді, ніби стаю часткою старої Європи, — старої Європи, тільки борюся Боже не по-вітній!

Той, хто оспівав мистецькі скарги «Старої Європи» у струнких строфах однойменного поетичного циклу зі збірки «Свічада вічності», той, кого Михайло Слабошпицький назвав найвпроваженішим українським поетом, хто все своє життя творив Державу Українського Слова по чужих святах, волів повернутися в Україну бодай по смерті. І значенно, що його посмертне повернення відбулося саме в дні, коли Україна піднялася на справжню національну революцію, виборюючи європейське майбутнє.

Для виконання заповіту Ігоря Васильовича об'єднали зусилля сини поета, Леонардо Аріан Качуровський, пілот за фахом, та його земляк і друг Микола Шкурко, ніжинський підприємець і меценат, директор Благодійного фонду «Ніжен». Леонардо зробив усе необхідне, щоб доставити урну з батьковим прахом, а пан Шкурко розгорнув масштабну кампанію з підготовки до почесної поховання Ігоря Качуровського в Крутах, докладно висвітлену на сайті Благодійного фонду «Ніжен» (www.nizhen.syaivo.com), там само можна

знайти й номер банківського рахунку для переказу благодійних внесків — а потреба в них ще не минула, адже слід ще немало зробити для вшанування пам'яті Ігоря Васильовича). На сьогодні завдяки щедротам жертводавців уже наспівано курган над Остром, біля садби, де минуло дитинство поета, встановлено хрест роботи відомого київського скульптора Віктора Кравцевича, зрелістю — 22 листопада проведено урочисту поховальну церемонію, яка об'єднала шанувальників Качуровського не лише з Чернігівщини, а й із Києва, Луцька, Львова, Рівного, — письменників, митців, науковців, журналістів, а також односельців, району та сільської адміністрації, духовництва. Знаменно також, що ця подія відіграла певну об'єднавчу роль у нашому церковному житті: Ігоря Васильовича відспівали у Свято-Михайлівській церкві села Крути, що належить до Московського патріархату, — а чин поховання звершив архієпископ Чернігівський і Ніжинський від Київського патріархату високопреосвященніший Євстратій.

З промов, виголошених під час поховальної церемонії

Олександр Астаф'єв, поет, прозаїк, перекладач, критик, літературознавець, доктор філологічних наук, професор Київського національного університету ім. Т. Шевченка (Київ):

— Сьогоднішня подія пам'ятна з кількох причин: по-перше, здійснився заповіт Ігоря Васильовича і він повернувся на рідну землю, з якої був разом із родиною силоміць вирваний; по-друге, повернулася до скарбниці української літератури, культури його твори і зайняли в ній належне місце. Я думаю, що їх будуть дедалі більше читати і друкувати. По-третє, і, мені здається, це найважливіше, він дивовижно вплинув на стан нашої свідомості, — він змінив її, змінив через свої твори, бо і в поезіях, і в перекладах був гранично чесним. Він говорив завжди правду і завжди ревізував будь-які поняття, ставив їх під сумнів і вважав, що найбільшою цінністю на землі є людина...

Коли ми вперше запросили його до Ніжинського університету читати спецкурс, а це було у травні 1993 року, він тоді відкрив усім нам ніжинську еміграцію, імена тих людей, хто не з власної волі опинилися за кордоном: це були Петро Одарченко, Ольга Мак, Леонід Полтава, Василь Дубровський і багато-багато інших... Саме у Ніжині вийшли перші його книги після 1990 року. Я маю на увазі його «Лексикон», «Фігури і тропи», російськомовну антологію «Окно в українську поезію». — О. О. О... Цікаво, що він передав до Ніжинського краєзнавчого музею власні примітки до своєї поеми «Село». І на берегах цих приміток він розповідає про події, описані в цій поемі, ...наприклад, те, як дід Семена живого закопали в землю, бо хтось там захотів — купив його хату, а дід був йому зайвим, або про

тих дітей, яких висипали у сніг на з'їдання вовкам. І він каже: все це — правдиві факти, вони взяті із крутянського життя...

І ще добре, що повернувся прах його на рідну землю: по-перше, його твори і надалі читатимуть, читачі переживатимуть ті події, які пережив він, отже — зможуть правдиво реконструювати нашу трагічну історію, зможуть перейнятися його оцінками, його ідеалами. А по-друге (мені здається, це також важливо), що його прах — це, напевне, перший і дуже важливий експонат у його майбутньому музеї. Певен, що з часом цей музей буде...

Микола Тимошик, прозаїк, публіцист, літературознавець, доктор філологічних наук, професор КНУ ім. Т. Шевченка (Київ):

— З відходом у вічність Ігоря Качуровського, а перед тим — Івана Ковалівця, а перед тим — Олексі

Витоняка, відходить ціла епоха українського Мюнхена, того українського Мюнхена, який зібрав цвіт української інтелігенції, цвіт української нації. Тривалий час саме з цієї баварської столиці розгромленої радянською владою Німеччини розходився по усьому світу український голос, — це була правда про Україну, це була правда про український народ, понищений радянською владою, принижений, відправлений мільйонами на Соловки, в інші табори ГУЛАГу. Це були одержимі люди, які хотіли, аби ця правда про українську націю не загубилася. Серед тих перших був Ігор Качуровський, який прагнув, щоб із вільної Європи йшло вільне слово до колись вільної України. Саме з Мюнхена поширювалися по всьому світу правдиві, унікальні, дивовижно чесні, талановиті книжки Ігоря Васильовича. І саме з видавництва «Дніпрова хвиля», заснованого його однодумцем Олексієм Витоняком, колишнім в'язнем освещенського концтабору, розходилися ці дивовижні книжки із символом Дніпрової хвилі. Вони вірили і надіялися, що ці книжки колись перейдуть на береги Дніпра, що вони колись повернуться в Крути... Ті, кому дарував Ігор Васильович книжки, а в останні роки він робив це дуже часто, знають про те, що він ніколи не ставив дати, бо вважав, що книжка є вічною річчю. Помирає її творець, але книжка житиме вічно...

Професор Астаф'єв згадував сьогодні про повернення книжок Качуровського. Справді, ініціативу зробив Ніжин, але я хотів би сьогодні пригадати і видавництво «Либідь» при Київському університеті, яке вперше видало тринадцять віршів Ігоря Качуровського «Строфіка» — «Фоніка» — «Метрика». Ми його зробили як перший підручник в Україні, оскільки наші студенти всі навчалися за Гальперіном, за російськими текстами, за російськими

зразками, і раптом книжка, якою захоплювався весь світ, прийшла до нас... в Україну. (Додам, що ціла бібліотека творів Ігоря Качуровського вийшла під маркою Видавничого дому «Києво-Могилянська академія», а останні його прижиттєві книжки з'явилися друком у львівському видавництві «Астролябія» та дрогобицькому «Колі». — О. О.)

Анатолій Шкуліна, поет (Ніжин):

— Маємо приклад підтвердження того, що найдовша дорога — додому. В Ігоря Васильовича ця дорога пролягла не тільки через поєвірвання, переслідування, війни, розруку, а й через континенти, океани, моря.

Леонардо Аріан Качуровський:

— Я прочитав три строфи поезії, яку написав мій батько, коли я народився (цілу я не хочу читати, бо вона стосується мене, але я хочу знайти символізм, який стосується батька):

*Слався диму зірковий суні
В день, коли я на світ прийшов.
У провулах точився бій,
З тротуарів сочилась кров.*

*І над гостре дилжання куль —
Мов під засів світилиць крив,
Як важкий очеретяний куль,
На бруковці валився труп.*

*І яких не шукав би я мет,
Та наважди в житті мій
Першим зучком лишився — кулет,
Першим запахом — кров і дим.*

...Я хотів додати, що 18 липня, коли помер мій батько, погода була тепла — було синє небо, сонце, і дрозди співали. І якщо можна яку-небудь символіку знайти в цих ситуаціях народження і також відходження на другий бік світу, то я сподіваюся, що буде сонце на його пам'яті і на його майбутні, на його твори, які пам'ятатимуть, і на його честь...

Володимир Дружак, голова Ніжинської районної держадміністрації:

— Я впевнений, що на цій землі буде облаштовано і музей, і в місцевій бібліотеці буде окремий відділ, присвячений творчості Ігоря Качуровського.

Дмитро Іванов, поет (Чернівці):

— Навіть страшно уявити, що з неповних прожитих 95-ти років 80 з гаком він поневірявся по чужих краях. І не зламався.

Микола Шкурко, директор Благодійного фонду «Ніжен»:

— Вочевидь, у Крутах є якийсь енергетичне місце, і тут народився, і сюди тягне і мене, і таких видатних людей. Ми ще не раз зберемося у цьому будинку культури. Буде тут і тепло, буде і музей села Крути, бо крутян славетних — дуже багато. І звичайно, скромне місце знайдеться і для Ігоря Васильовича.

«Літературна Україна» № 48 (5527). 12 грудня 2013 р.

Літературна Україна

Високопреосвященніший Євстратій, архієпископ Чернігівський і Ніжинський:

— Нас зібрали дві речі — пам'ять і любов. Пам'ять і любов переживуть усе. Без пам'яті не може існувати людина. Кожен з нас, якщо замислиться, зрозуміє: ми є завдяки тому, що ми пам'ятаємо. Пам'ятаємо своє дитинство, пам'ятаємо те, чого нас навчали батьки, чого ми навчалися в школі, чого навчилися на життєвій дорозі. І ми є народом тому, що пам'ятаємо. Пам'ятаємо тих, хто був перед нами. Передаємо цю пам'ять тим, хто прийде після нас. Ми є і ми будемо тому, що в нас є любов. Фізично Ігор Васильович помер, його прах ми за його заповітом поклали у рідну землю, землю святую, землю, политу кров'ю, политу сльозами, але улюблену землю. Землю Крут. Але водночас, хоча він тілом відійшов від нас, — він живий. І сьогоднішнє дійство, сьогоднішній меморіальний захід, те, що збрало нас тут, те, що ми тут бачили й чули, свідчить: він — живий. І ми з легким сумом, але з радісним серцем розуміємо, що 95 років його життєвої дороги — це гарний шлях, який завершується не на сумній, а на оптимістичній ноті.

Тайсія Сидорчук, старший науковий співробітник НАУКМА, завідувач наукового архіву:

— Ігор Васильович народився 1918 року, у вересні... Називалася тоді Україна «Українська Держава», така була офіційна назва, ...її головою, цієї Української Держави, був гетьман Павло Скоропадський. Повернувся Ігор Васильович знову-таки у незалежну Українську Державу. І в цьому є символіка.

Олена Кришталська, поетеса, перекладач (Луцьк):

— Ігор Васильович Качуровський у книзі перекладів з 23-х мов «Круг понадземний» дає шедеври світового мистецтва, світової літератури, і якщо простежити — багато віршів присвячено Господу. Коли ж мені доля подарувала спілкування листовне з Ігорем Васильовичем завдяки Маргариті Жердинівській, яка показала йому мої книжки, — він зацікавився моєю творчістю і в одній з розмов сказав: «За Вами ще релігійна поезія... І коли невдовзі, за якихось два роки я йому надіслала сигнальний примірник своєї книжки перекладів з іспанської та латиноамериканської лірики XVI—XX століття, він написав до неї передмову, — це було для мене великим щастям... І в цій передмові він пише: «...Вона шукала свідомо релігійної лірики». Це найдорожчі для мене слова... Письменника поставив Господь біля слова, дав йому той інструмент. І я вважаю себе щасливою ученицею Ігоря Васильовича.

Теодозія Заріана, поетеса, прозаїк, драматург (Київ):

— Усі ми знаємо, що в Ігоря Качуровського була феноменальна пам'ять. Якось я в нього у Мюнхені запитала: «А скільки би Ви прочитали віршів отак одразу?» А він каже: «Ну, може, п'ятсот так з ходу, а після п'ятсот — то вже би я думав, але читав би далі». Так от мені б хотілося, щоб наша пам'ять про нього дорівнювала його пам'яті. Коли я читала опубліковані десь, може, рік тому в «Літературній Україні» його вірші, я згадала, як один із Нобелівських лауреатів сказав, що після 60-ти поет уже вичерпується. І раптом, коли серед цих простих-простих слів до тебе пробивається якась несамовита енергія і ти розумієш, що читаєш надзвичайно талановиту поезію... — то думаєш: «Боже! Таж Ви, Ігоре, тримаєте нас усіх, поетів, на світі...»